

Nr 505.

Av herr **Magnusson** i Kalmar, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 195, angående utövändet av statens tobaksmonopol.*

I Kungl. Maj:ts propositioner nr 195 och 196 behandlas tvänne speciella grenar av den statliga affärsverksamheten inom tobaks- och sprit-hanteringens områden. Dessa framställningar upprulla en rad viktiga spörsmål rörande de ekonomiska riktlinjerna för och den lämpliga organisationen av statsverksamheten inom ifrågavarande områden. Dessa frågor vore förvisso förtjänta av en mer djupgående undersökning än de gjorts till föremål för i ovannämnda propositioner och det beredningsarbete, som föregått dem. Särskilt borde det vara fruktbart att insätta prövningen av dessa principspörsmål i sitt sammanhang med den allmänna diskussionen om en mera genomgripande omdaning av den statliga affärsverksamhetens grunder och former, till vilken i vårt land bidrag lämnats och ytterligare väntas lämnade genom socialiseringsnämndens arbete. Vad som i dessa viktiga avseenden lämnats obeaktat i det hittills skedda utredningsarbetet rörande staten och tobaks- resp. sprithanteringens representerar en kännbar lucka, som icke kan i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts bägge propositioner nu fyllas. Det är då så mycket angelägnare att med styrka framhålla vikten av att en dylik principiell omprövning äger rum under den sexårsperiod, för vilken propositionerna avse att ordna förhållandena, liksom att detta mer djupgående beredningsarbete igångsättes i god tid före utgången av denna termin, vilken får betraktas som en ytterligare provisorietid, under vilken ökade erfarenheter komma att vinnas.

Utifrån dessa förutsättningar synas ändringar i fråga om ekonomiska grundsatser och organisation ej böra göras mer vittgående än vad som finnes vitsordat av det praktiska behovet. Av vikt är emellertid, att samtidigt som tillfredsställande kontroll anordnas, de förvaltningsapparater det här är fråga om icke till sin inre organisation göras så bundna eller stela, att ett ändamålsenligt handhavande av pålagda uppgifter opåkallat försvåras. I det hänseendet finner jag de förändringar, som i propositionen vidtagits av monopolkontrollutredningens förslag, endast verka i fördelaktig riktning. I vissa avseenden anser jag dock erinringar böra göras. I anslutning till vad inledningsvis anförts och i överensstämmelse med kontrollstyrelsens yttrande torde en förändrad anordning av stamaktiekapitalet i Vin- och spritcentralen icke nu böra genomföras, då några praktiska olägenheter av nuvarande anordning icke försports. I denna del yrkas allt-

så på att nu gällande ordning bibehålles. Den väg, som valts rörande preferensaktiekapitalet i tobaksmonopolet, synes godtaglig. Dock kan starkt ifrågasättas, då denna form valts, huruvida förslagsrätten till innehavare av dessa aktier bör begränsas enbart till de tre nämnda handelskamrarna. Ytterligare en organisation, som representerar omfattande merkantila intressen, nämligen kooperativa förbundet, synes böra tillförsäkras samma rätt som handelskamrarna. Då tobaksmonopolet dessutom i övervägande grad är ett industriellt företag, torde Kommerskollegium och Sveriges industriförbund likaledes böra tillerkännas förslagsrätt.

I skrivelse till Konungen den 8 december 1928 hemställde Svenska tobaksindustriarbetareförbundet om »beaktande av det livliga önskemålet hos arbetarna att genom inrättande av en driftsnämnd i företaget, i enlighet med förslag därom av kommittén för industriell demokrati, eller någon jämförlig anordning, beredas möjlighet till visst inflytande och vidgad insikt i företaget». I det sammanhanget gjordes ävenledes hemställan om, att arbetarna inom Monopolet måtte beredas tillfälle att välja en representant i styrelsen. Det är uppenbart till fördel för ett företag att så långt som möjligt tillgodogöra sig de anställdas intresse och insikter. Tobaksarbetareförbundets ovan återgivna hemställan om tillsättande av ett driftsråd torde därför i detta sammanhang böra vinna vederbörligt beaktande. Arbetarnas krav på representation i styrelsen torde också böra ägnas uppmärksamhet. Med hänsyn till att hela den principiella frågan om monopolföretagens ställning och organisation alltjämt står öppen torde emellertid nu icke böra yrkas på ändrade grunder för styrelseval. Dock borde redan nu arbetarnas önskemål kunna tillmötesgå i så måtto, att tobaksindustriarbetareförbundet inrangeras bland dem, vilka tillerkännas förslagsrätt till innehavare av preferensaktier.

Enligt § 4 i förslag till avtal med tobaksmonopolet skall det åligga bolaget att tillämpa sådana prissättningsgrunder, att bolaget icke beredes större inkomst av rörelsen, än att bolaget efter avskrivning och avsättning till fonder med säkerhet må kunna lämna »vederbörlig» utdelning å aktiekapitalet. Denna utdelning är vad preferensaktiekapitalet beträffar jämlikt § 6 i förslaget till ändringar i bolagsordningen fixerad till sex procent, medan beträffande utdelningen å stamaktiekapitalet ingen annan vägledning gives än den, som möjligen kan utläsas ur ordet »vederbörlig».

Det kan måhända synas likgiltigt, huruvida någon bestämd norm anges rörande den skäligen utdelningen å stamaktierna, eftersom statsverket innehar samtliga dylika aktier i bolaget. Med den ställning, bolaget intager såsom utövare av statens tobaksmonopol och alltså med huvudsaklig uppgift att tjänstgöra såsom skatteinstrument för upptagande av den av riksdagen beslutade tobaksskatten, läser det dock kunna befaras, att vissa olägenheter skulle kunna uppstå på grund av avsaknaden av en bestämmelse, som närmare anger jämväl normen för utdelningen å stamaktierna i bolaget.

Det må härvid erinras om att dåvarande chefen för finansdepartementet, statsrådet Beskow, i kungl. prop. nr 192 till 1924 års riksdag å sid. 58 framhöll, att den vinst utöver skälig ränta å aktiekapitalet, som staten ville erhålla ur tobakshanteringen, för framtiden lämpligen borde uttagas i form av skatt. Vinstmarginalens storlek borde därför med andra ord minskas och från vinst till skatt överföras så mycket, att vinsten beräknades icke komma att överstiga skälig inkomst å rörelsen. I anslutning härtill förordade departementschefen antagande av en bestämmelse med den innebörd, punkt 5 i tilläggskontraktet den 20 juni 1924 innehåller. Bevillningsutskottet anslöt sig i sitt betänkande nr 35 till denna av departementschefen tillkännagivna uppfattning och betonade, att den åsyftade bestämmelsen enligt utskottets förmenande vore nödig och nyttig i syfte att till allmänhetens fromma hålla varupriserna nere vid det prisläge, som betingades av kostnaderna för varans tillverkning och försäljning, av den för varan bestämda skatten samt av skälig vinst å rörelsen. En sådan uppfattning överensstämmer även väl med den konstitutionella rättigheten för riksdagen att ensam utöva rätten att uttaga skatter.

I syfte att för bolaget underlätta en sådan prispolitik tillkom, sedan frågan genom Kungl. Maj:ts proposition nr 36 den 7 januari 1926 varit föremål för riksdagens prövning, tilläggsavtalet den 31 mars 1926, enligt vilket bolaget fick rätt att i sin ordning avsätta medel till en vinstregleringsfond, sedan utdelning verkställts med 7 procent å preferensaktierna och med däremot svarande 13 procent å stamaktierna.

Om sålunda enligt den nu gällande ordningen en bestämd utdelningsnorm anges såsom riktlinje för bolagets prispolitik, blir denna norm för framtiden ingalunda lika klart angiven, därest det nu framlagda förslaget till avtal antages, i all synnerhet om man betänker, att alla bestämmelser rörande fondavsättning ansetts kunna utgå ur avtalet, enär, såsom departementschefen uttrycker sig, »avsevärt inflytande härutinnan kan av Kungl. Maj:t utövas å bolagsstämma».

Det lär ej kunna bestridas, att med den ställning, bolaget intager såsom utövare av statens tobaksmonopol, uppstående vinst mindre blir beroende av de omständigheter, som eljest påverka ett industri- eller affärsföretags vinstmöjligheter. Om riksdagen icke anger någon norm, som kan anses skälig för vinstutdelning, torde det väl kunna tänkas, att om vid uppgörande av budgetsberäkningen behov av ett visst engångsbelopp föreligger, i stället för att föreslå riksdagen en höjning av tobaksskatten den lockande utvägen begagnas, att Tobaksmonopolet anmodas företaga en prisförhöjning eller underlåta en prissänkning, varigenom den utdelningsbara vinsten blir större än eljest skulle vara fallet. Utom det i och för sig olämpliga att såmedelst företaga en av riksdagen icke beslutad beskattning kan detta för monopolet medföra svårigheter, enär prispolitiken förvisso måste läggas planmässigt och på lång sikt. När det dess-

utom befinnes lämpligt att med fixt belopp angiva, vilken utdelning å det av enskilda investerade preferensaktiekapitalet, som anses skälig, förefaller det mindre tilltalande att som hitintills kräva ett betydligt högre vederlag för statens insatser, i synnerhet som detta icke medför några ekonomiska fördelar, enär den högre intäkt av rörelsen, som statsverket rimligen önskar, kan uttagas skattevägen.

Många skäl synas därför tala för att det i en eller annan form föreskrives, att prispolitiken bör så bedrivas, att utdelningen å stamaktierna så långt som möjligt hålles lika som å preferensaktierna samt att en prisregleringsfond upplägges, som ger företaget möjlighet att fullfölja detta syfte.

Vad nu är sagt om Tobaksmonopolet, gäller beträffande vinstpolitiken även Vin- och spritcentralen.

Enligt förslaget till ändringar i bolagsordning, i här berörda del likalydande för de båda monopolföretagen, har den bestämmelsen införts, att av de revisorer, Kungl. Maj:ts förordnar, skall den ene vara revisionens ordförande och den andre jourhavande revisor. Departementschefen befinner sig härvid på samma linje som monopolkontrollutredningen men i motsättning mot justitierådet Bergström. Under det att den sistnämnde förklarade sig icke kunna finna tillräckliga skäl anförda för utseendet av en särskild ordförande inom revisionen, vilket uppdrag syntes honom kunna anförtros åt jourhavande revisorn, anser departementschefen, att en särskild väl kvalificerad ordförande bör finnas.

Även om förvisso en sådan situation kan komma att råda, att det, såsom departementschefen framhåller, kan vara lämpligt att vid sidan av jourhavande revisorn hava en särskild, väl kvalificerad ordförande inom revisionen, lär det väl dock icke vara otänkbart, att den person, som förordnas som jourhavande revisor, kan vara synnerligen väl lämpad att även vara revisionens ordförande. Då en sådan möjlighet jämväl skulle kunna medföra viss minskning av kostnaderna för administrationen, synes denna möjlighet böra hållas öppen.

Då i denna motion behandlats ärenden omfattande de båda propositionerna 195 och 196, hava de yrkanden, som beröra den sistnämnda propositionen, utbrutits och framföras i särskild motion.

Den närmare formulering av stadganden eller uttalanden, som gjorda yrkanden påkalla, hemställer jag, att vederbörande utskott måtte vidtaga.

I anslutning till vad sålunda anförts får jag hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 195 måtte besluta:

att utom handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö jämväl Kommerskollegium, Sveriges Industrieförbund, Kooperativa förbundet och Sveriges Tobaksindustriarbetareförbund skola äga rätt föreslå personer till innehav av preferensaktier;

att bestämmelse meddelas, vilka närmare angiva den utdelning å stamaktiekapitalet, som må anses skälig, och att i det hänseendet nära anslutning sker till vad som rörande preferensaktiekapitalet fastställts;

att en vinstregleringsfond inrättas, som möjliggör tillämpandet av en lugn prispolitik och konstant utdelning å aktiekapital;

att bestämmelserna så utformas, att, om så befinnes lämpligt, jourhavande revisorn må kunna förordnas till revisionens ordförande; samt

att den i monolets tjänst anställda personalen må på lämpligt sätt beredas tillfälle framföra sina synpunkter rörande driftens ordnande.

Stockholm den 22 mars 1930.

Karl Magnusson
i Kalmar.
